

LBRISWe know
books

Aureliu BUSUIOC (1928, Cobâlca, azi Codreanca, județul Orhei – 2012, Chișinău), scriitor român. Își ia bacalaureatul la Colegiul „C. Diaconovici-Loga” din Timișoara. Urmează Școala Militară de Ofițeri Activi de Transmisiuni din Sibiu, pe care, în timpul examenelor de absolvire (1949), o părăsește, pentru a se alătura familiei, obligată de autoritățile sovietice de ocupație să se „repatrieze”. Se află în lagărul sovietic de filtrare de la Sighet (1949-1950). Este depanator-radio la un atelier din Chișinău, student la Institutul Pedagogic din Chișinău, apoi redactor la Editura de Stat. În 1955 debutează editorial cu placheta de poezii umoristice *Prafuri amare* și cu cartea pentru copii *La pădure*. Lucrează în presa timpului. Îi apar volumele de versuri *Piatra de incercare*, *Firicel de floare rară*, *Dor*, *Poezii*. În 1966 publică romanul *Singur în fața dragostei*. În 1969, la Teatrul *Luceafărul* din Chișinău îi este montată piesa *Radu Ștefan, întâiul și ultimul*, interzisă de autorități după câteva reprezentații. În 1973 îi apare romanul *Unchiul din Paris*, tradus peste un an în rusă, germană (trei ediții), slovacă, bulgară ș.a. În 1986 îi apare romanul *Local – ploii de scurtă durată*. Laureat al Premiului Național (1996). În ultimii 15 ani, publică romanele *Lătrând la lună* (1997), *Pactizând cu diavolul* (1999), *Spune-mi Gionii!* (2003), *Hronicul Găinarilor* (2006), *Și a fost noapte...* (2012).

„Un roman redactat dintr-o suflare, cea din urmă, de către un adevărat maratonist al literelor noastre, octogenarul Aureliu Busuioc, *Și a fost noapte...*, este o tulburătoare poveste de dragoste dintre un ofițer al armatei germane (de origine austriacă, detaliu important în economia narațiunii) și o tânără bulgăroaică din orașelul B., totul pe fundalul ofensivei Armatei Roșii din vara lui 1944. Șapte capitole, scurte ca cele șapte zile ale săptămânii, chiar dacă tinerii au la dispoziție ceva mai mult de două luni (din 14 iunie până pe 23 august), spun aceeași eternă poveste a noilor Romeo și Julieta, doar că de data aceasta nu familiile iubitorilor se opun, ci însăși logica implacabilă a războiului.”

Em. GALAICU-PĂUN

AURELIU BUSUIOC

Și a fost noapte...

ROMAN

Ediția a VI-a

CARTIER POPULAR

Exodul.....	7
Werner.....	13
Lența.....	25
Vasil Karapetrov.....	56
Tușa Velceva.....	69
Werner.....	78
Lența.....	98
Autorul.....	106

„...Căci toți ucidem ce iubim,
Dar nu murim cu toții...”

(Oscar Wilde, *Balada închisorii din Reading*)

Exodul

În dimineața zilei de 14 iulie 1944, o pereche de lebede survola, în sfârșit, orașelul B. Zborul în sine nu marca nimic extraordinar – treceau pe deasupra urbei și stoluri întregi de asemenea zburătoare. Neobișnuită era perechea: o pasăre albă ca spuma laptelui și cealaltă neagră tăciune. Pescarii le observaseră primii în iulie '41, într-un mic ghiol din desișul de trestie și păpuriș de la capătul limanului, orașenii curioși le puteau admira deseori plutind grațios pe la marginea desișului, dar niciodată cu pui.

Nimeni nu putea spune de unde apăruse pasărea cea neagră, cum ajunsese în orașelul lor uitat de lume, mai ales după ce domnul Rădulescu, profesorul de științe naturale de la liceul de băieți, le lămurise că lebedele negre sunt băștinașe în Australia și în neștiut care Micronezie, adică la zeci de mii de kilometri de B., și că alianța celor două păsări e, de fapt, o mezalianță, adică e posibil că nu vor putea avea urmași... Dar spusele domnului profesor nu impresionează cât de cât pe orașeni, care continuau să creadă că perechea este un semn

bun de la Atotputernicul și că ar fi cât se poate de potrivit s-o considere și mai departe drept simbolul localității. Și asta mai ales după ce pescarii, care ocoleau, de obicei, cuibul, au observat pe micul ghiol prezența a trei bobocei...

În zilele toride ale lui cuptor, orașenii se sculau cu noaptea în cap ca să prindă cât mai multe clipe din puțină răcoare a dimineților. Străzile erau pline de lume și în dimineața de 14, iar lumea încremenise ca să salute zborul maiestuos al celor două păsări care parcă le ridicau în rang locurile natale. În liniștea lăsată ca de la sine, puțini auziră pocnetul îndepărtat al unei puști, dar cu toții văzură aripile negre strângându-se pe suveica lucioasă a trupului negru și gâtul lebedei albe întorcându-se a întrebare spre însoțitor. Și, peste câteva clipe, strigătul de groază izvorât dintr-o sută de piepturi:

— Cade-e-e!

Lebăda neagră se prăbuși peste taraba portativă a lui Moscaliu, macedoneanul care vindea oricui, copiilor cu ceva rabat, alviță și romburi de susan în zahăr ars lângă poarta liceului, și o transformă într-o movilă de cioburi de sticlă, lemn și dulciuri amestecate cu praful trotuarului. Pasărea zăcea alături cu aripile întinse, de parcă ar fi avut de gând să-și continue zborul, dar o împiedica mulțimea strânsă împrejur. Câteva femei porniră să plângă, în timp ce domnul Rădulescu, întors pentru câteva zile din refugiu ca să-și ia din casa părăsită în grabă unele obiecte uitate (dacă mai erau acolo!), tocmai trecea pe alături.

— Cine-i ticălosul? întrebă el și se aplecă asupra păsării... Cine a îndrăznit?... Moartă, din păcate, făcu el... Apoi desprinse de pe piciorul lebedei ceva metalic, un fel de inel. A-a! Iată și rezolvarea enigmei... Grădina zoologică din Viena!

Mulțimea îl asculta în tăcere.

— Ar fi trebuit să mă pricep! A evadat de la grădina zoologică! S-o fi îndrăgostit de lebăda noastră și s-a hotărât să fugă cu dânsa! Ca să moară aici de glonț. Război, ce să-i faci, plătim cu toții... Am să trimit inelul cu înregistrarea la Viena! Vă salut!

— Dar mie cine-o să-mi plătească marfa? întrebă Moscaliu, încercând să-și dezlipească bastonașele de alviță de pe pantaloni.

Nu-i răspunse nimeni...

Puțini au văzut saltul suratei albe în urma căderii soțului. Și la fel de puțini au fost cei care-i urmăriseră rotocoalele disperate deasupra tarabei macedoneanului. Dar toți au condus-o cu privirea pe drumul îndărăt. Spre limanul cu micul ghiol. Și cu puții...

Din ziua aceea, nimeni n-a mai văzut-o niciodată...

În schimb, foarte curând, orașelul se umplu de zvonuri din cele mai cumplite. Nu era cine știe ce greu să-ți dai seama că toate acele grozăvii, răspândite mai întâi în șoaptă, apoi în gura mare și din ce în ce mai insistent, porneau de la tușa Velceva, presupusa văduvă a domnului profesor de muzică și regent al corului catedralei Velcev, arestat de NKVD în ajunul războiului. (Vorba e că tușa Velceva prezisese începutul conflagrației cu vreo trei luni înainte, iar după întoarcerea armatelor române – moartea subită a noului primar, un om tânăr și perfect sănătos, precum și alte nenorociri, mai puțin însemnate, fapt pentru care era considerată un fel de proroc.) Odată cu eliberarea din '41, rămasă singură cu doi copii, tușa Velceva se angajase vânzătoare la un debit de vinuri, unde avea ocazia să stea de vorbă cu zeci de cumpărători zilnic și să-și răspândească, ca printre altele, viziunile – de-a dreptul apocaliptice.

„O să ne amintim vara asta aprinsă ca un rai pierdut. Au să vină zile de iad, vor muri tinerii noștri bărbați ca muștele,

va fi foamete și prăpăd, părinții își vor mânca copiii și se va așterne Armaghedonul pe pământ. Și se vor întoarce armele, și diavolul ne va povățui ce și cum să facem. N-a fost semn bun de sus lebăda cea neagră, n-a fost. Iar cea albă, îngerul, ne-a părăsit...”

Cam acestea erau prorocirile presupusei văduve.

Iar cei care urmăreau din ziare și, mai ales, din auzite mersul războiului nu aveau motive să nu-i dea dreptate...

De fapt, ceea ce prezicea tușa Velceva începuse să se petreacă cu mult mai înainte.

În primele zile ale lui martie '44, în toate liceele și gimnaziile din Basarabia, elevii fuseseră adunați în sălile de festivități, unde li se aduse la cunoștință că, din motive tehnice, anul școlar se încheie și toți vor primi la mână documente cu care vor continua următoarele clase la toamnă, acolo unde se vor găsi... Nu au fost lăsați repetenți sau corigenți, fapt care a entuziasmat o bună categorie de leneși, cu excepția celor din clasele a șaptea și a opta, care împlineau optsprezece ani și cărora li se recomanda să se prezinte urgent la cercurile de recrutare...

Corso, cum era numit trotuarul de promenadă serală, se umplu în după-amiaza aceea până la refuz, și mai ales de elevii din anii mai mici, cărora accesul pe acest segment de stradă le era interzis sub amenințarea eliminării pentru cel puțin o săptămână. Păsăruicile care îl populau, de obicei, nu lipseau nici ele, iar a doua zi de dimineață, părinții petrecăreților minori – funcționari publici – se pomeniră convocați pe neașteptate, fie că erau în vacanță sau în concedii, la instituțiile corespunzătoare, unde li se înmănară fără multă vorbă ordinele de evacuare și bilete de tren, majoritatea în vagoane de marfă...

Abia atunci prinse lumea să înțeleagă de unde forfota din ajun a mașinilor demnitarilor și a birjelor, de unde platformele cu mobilă și lăzi mergând în direcția gării. Adică toate se știau de mai demult, pregătirile se făceau din timp și în taină, grija cea mare era orientată însă spre notabilități...

Așa a pornit, pe neașteptate, marea fierbințeală a refugiuului.

Noaptea întreagă prinse să geamă de loviturile ciocanelor și topoarelor; prin curți sau direct în stradă, în fața caselor, apărură lăzi, scrinuri sau baloturi cu ceea ce li se permitea evacuaților (ca număr de kilograme!) să ia cu ei, platformele trimise de autorități abia izbuteau să se strecoare spre gară; pe la prânz începură să sosească de prin sate care și căruțe cu rude de-ale viitorilor refugiați ca să salveze cât se putea din mobilierul ce nu-și putea însoți stăpânii în drumul lor spre necunoscut (spre deosebire de cel al șefilor informați din timp!). Sute de mese, dulapuri, scaune și tacâmuri rămăneau aruncate prin curți, sau treceau în proprietatea slugilor. Părea ceva normal să vezi străzile pline de cetățeni gârboviți sub greutatea obiectelor pe care le cărau, fără să știi dacă erau de furat sau daruri neașteptate...

Între timp, vestea că trupele sovietice trecuseră Nistrul nu mai era un secret pentru nimeni, se știa precis că de pe o bună jumătate din nordul Basarabiei armatele românești și germane fuseseră respinse și că e vorba de puține zile ca întreg teritoriul să cadă sub ruși. Trenurile cu evacuați erau tot mai puține, drumurile de trecere a Prutului erau un adevărat coșmar, sute, dacă nu chiar mii de căruțe cu cetățeni care simțeau că trebuie să-și salveze viețile de tăvălugul roșu porniseră de prin sate într-un exod dezordonat și tragic. Învățători, primari, tot soiul de funcționari mai mărunți, țărani mai înstăriți, într-un

cuvânt, toți cei care simțiseră pe pielea proprie anul '40 - '41 porneau în exodul ce avea să se numească refugiu și întorcea lumea pe dos. Câteva zile dură harababura fugii; obiectele care zăceau aruncate pe marginile drumurilor, ca să mai ușureze truda cailor și a boilor, putini, pluguri, albi și tot felul de lucruri, unele chiar de primă necesitate, dispăruseră ca prin farmec, mutate peste noapte în curțile locuitorilor din satele apropiate.

Apoi, vestea cea mare că înaintarea trupelor rusești fusese oprită, mai precis impresia care domina că este vorba de o stagnare voită, probabil pentru vreo altfel de operație, că pe râul Răut se stabilise un front anemic și, de bună seamă, pentru lungă vreme, puse capăt exodului sălbatic. Administrația românească, redusă ca personal la minimum în jumătatea de provincie neocupată, abia dacă mima ceva activitate. Plugarii, care nu se îndurau să-și părăsească pământul, se apucară de lucrările de primăvară, pe care le tot făceau din veac...

În atmosfera aceea de nesiguranță, viața continua totuși, unii mai curajoși îndrăzneau chiar să revină de peste Prutul pe care îl trecuseră, ca să vadă dacă mai pot salva ceva din gospodăriile părăsite...

Și, tot așa, o lună, două luni, trei...

Werner

Oberleutnantul Werner Storch, avansat cu o lună în urmă în grad prin ordinul de zi pe armată „pentru doborârea a trei avioane rusești”, rătăcite ziua în amiaza mare prin preajma Bălților și pilotate de femei (il umfla râsul când se gândea pentru ce i se mai adăuga o tresă: „trei dricuri zburătoare”, PO-2, niște biplane lipite din foi de placaj, pânză de sac și cu un motorăș cât pentru o mașină de cusut!), sări primul de pe platforma cu tunurile, mitralierele cvadruple și proiectoarele bateriei (toate necesitând reparații, unele executate chiar din mers), sări, zic, direct pe peronul acoperit cu zgură măcinată de caniculă până la condiția de praf. Era greu să respiri, orice pas ridica în aerul încins nori de pulbere neagră, probabil, după câte își mai amintea de la lecțiile de fiziologie din liceu, cancerigene. Nu-l speria câtuși de puțin gândul bolii, îl speria doar faptul că gara nu avea rampă pentru a coborî *Škodele* de pe platformă. Dar, la război, ca la război, își zise când măsură cu privirea lungimea traverselor depuse claie peste grămadă alături de clădirea stației.

Ordonă adunarea bateriei, al cărei comandant devenise odată cu avansarea în grad, și, câteva clipe, își ținu privirile ațintite asupra celor care s-ar fi putut numi trupă, dacă n-ar fi rămas doar douăzeci și doi din aproape două sute. Zilele scurse de la jumătatea lui martie până la acest blestemat de iulie, când fuseseră trimiși spre sud, la Dunăre, „pentru refacere”, după zecile de dueluri de artilerie, care sunau în comunicatele româno-germane ca „pe frontul de sud-est nimic nou”, nu adăugaseră nici ceva greutate, nici optimism acestor tineri

îmbătrâniți înainte de vreme, chinuți, pe deasupra, și de cele cinci nopți de jărat, cât ținuse drumul până la orașelul acesta. N-o duceau mai bine nici celelalte două baterii ale batalionului din vagoanele și de pe platformele alăturate. Batalionul avea, într-adevăr, nevoie de refacere...

— Ce facem cu *Škodele*, băieți? Le umflăm pe sus? Sau...

— Le coborâm pe traverse, Herr Oberleutnant, făcu un soldat.

— Bine, băiatule, bravo! Hai, la lucru!...

Din clădire se arată, în sfârșit, un căpitan român, comandantul militar al gării, însoțit de câțiva ostași. Se apropie cu pași leneși de platforme:

— Willko... kommen, herr...

— Servus, căpitane... Nu te jena, vorbește românește.

— A... Sunteți bănățean, se bucură căpitanul.

— Bănățean cu țoalele mele! N-ar fi stricat o rampă.

— Zarzavagiii de aici n-aveau nevoie de așa ceva pentru verdețurile lor. Bulgăroi și găgăuți... Sper să puneți la loc traversele, material strategic, să avem ce lăsa bolșevicilor...

— De unde atâta optimism? râse neamțul.

— Din practică. Și, în general, aveți la dispoziție patruzeci de minute. Vine o garnitură cu răniți... Vă las un soldat, o să vă conducă la destinație...

Soldatul făcu trei pași spre nemți, salută și, de îndată ce căpitanul porni spre celelalte vagoane, se trânti pe o bancă scâlâmbă și adormi imediat. Moletiera de la un picior îi era desfăcută pe jumătate și se umplu pe loc de muște.

„Nici noi nu cred să arătăm mai curați...”, se gândi Werner. Fumul și aburii locomotivei se depuseseră gros pe brațele cu mânecile sumese mai sus de cot și, acum, lunecau sub formă de mici râulețe, din fericire evitate de insectele zburătoare.

Îmbibate bine cu gudron, traversele erau lunecoase și le dădură bine de furcă soldaților, dar, cu vreo două-trei minute înaintea sosirii garniturii cu răniți, cele patru *Škode* stăteau aliniate pe zgura peronului, cu toate cele trei tunuri antiaeriene, cu cele două mitraliere cvadruple și cu proiectoarele care le mai rămăseseră după duelurile poziționale...

Drumul spre orașel, mai bine zis, albia largă de vreo trei metri a unui râu, plină cu nisip amestecat cu argilă, urcând în pantă, nu părea obișnuit cu pneurile, și numai puternicele motoare ale *Škodelor* puteau forța mașinile să înainteze. „Doamne ferește de o ploaie!”, se gândi oberleutnantul și le ordonă soldaților să debarce. Lucrul acesta îndemnă camioanele să urce ceva mai rapid și, după vreo trei kilometri din cei șapte câți zicea călăuza că au de mers, prinse a se zări și limanul pe malul căruia era situat târgul.

— Încă puțin, băieți, și facem baie! își încurajă ostașii oberleutnantul. Aceștia, cu tunicile ude de sudoare și cu dăre albe de sarea atâtor sudori uscate pe nedezbrăcate, cu chipurile negre de fum, puteau părea o ceată de vârcolaci, și nicidecum un grup elită, cum erau socotiți cei de la antiaeriană.

Orașelul nu lăsa nici el o impresie mai bună decât drumul. Clădirile cu un singur nivel, unele cu intrarea în pivnițe din stradă, trotuarele pestrițe, pavate, probabil, de fiecare proprietar după cum îl lăsa gustul sau buzunarul – fie cu cărămidă, fie cu dale tăiate din malurile apei. Străzile paralele celei principale nepietruite, toate magazinele și birourile înșiruite pe calea centrală, care sfârșea într-o biserică și o clădire cu etaj, probabil, un liceu, cu acoperișul de tablă, pe care câțiva soldați zugrăveau cu roșu pe alb o uriașă cruce. Vreo două sute de metri înainte de piața care adăpostea biserica și viitorul spital, soldatul de lângă șoferul primului